

Študija II.

Dr. Avgust Žigon.

(Dalje)*

III. Decima v Čopovi akademiji.

Zdi se mi prav, da napravim zarezo v svoji študiji tu na tem mestu, kjer nam je naš arhitektonski zistem dal, kakor drevo z veje svoje svoj dozoreli sad, na dlan — decimo, špansko decimo kot lep simetrično-arhitektonski organizem forme; ter da ne nadaljujem teorije o stopnjevanju zistema in oblik njegovih tu kar naravnost tja v tretjo stopinjo, ampak da v to zarezo postavim poglavje o prvi naši slovenski decimi. Tretja stopinja zistema in njene arhitektonske oblike so pravzaprav posebna študija záse, ker nas dovéde šele ta stopinja do končnega namena in cilja: do vpogleda v arhitektonsko bistvo španske »glose«, — kakor nas je druga stopinja do vpogleda v arhitektonski postanek ter v arhitektonsko načelo španske »decime«. Prej kot se lotim torej tretje stopinje kot take záse, naj tu na prehodu od »decime« do »glose« podam nekaj pripomb — o decimi Prešernovi!

1.

Oblikovanje »po španski šegi« je pravzaprav le epizoda v Prešernovi umetnosti: kratka, približno le — ali vsaj malo več kot le — enoletna epizoda.

Vsega vkup ima Prešernova umetnost le štiri proizvode v španskih »asonancah«; poleg teh štirih kot sklep »španske dobe« pa le še obliko španske »glose«.

Izšlo pa je teh pet Prešernovih »oblik po španski šegi« prvič v tisku zaporedoma takó-le:

1831.

31./V. [Zhbel. II.]: Hzhere fvet. Romanza po fhpanfki fhghi s' afonanzami. (Prepesnitev prvotno četveroverznih strof — v moške asonance; edina z moškimi asonancami v Prešernu. Glej Zb. M. Sl. V./125: »Nar bolfhi fvet«.)

1832.

14./I. [Illyr. Bl., 2.]: Romanza s' shenfikimi afonanzami. (Ponatis: Zhbel. IV., 1833: Romanza od uzhenza. — Poezije 1847: Učenic.)

12./IV. [Zhbel. III.]: Romanza od Turjafhke Rosamunde s' shenfikimi afonanzami.

— — v rokopisu: Romanza od dohtarja... (Lj. Zv. 1888/691, Prešeren Čopu: »die Romanze od Dohtarja«.)

1834.

2./VII. [Zhbel. IV.]: GLOSA.

» » Romanza od Dohtarja.
» » Romanza od Uzhenza.

* Gl.: Dom in Svet 1915, str. 361.

A kaj pravijo, kaj prispevajo k temu obdobju štirih let — pa rokopisi? Kaj nam posebej pričajo ti o dobi postanka gorenjih »španskih oblik« Prešernovih?

»Hzhere fvet«, ki je — kakor rečeno — prepesnitev drobne, prvotno v preprostih četvervrstičnih strofah zložene, sila resne pesmice »Nar bolfhi fvet«,¹ je šel, ves prevet s humorom, v rokopisu Kranjske Zhbelize II. dné 10. marca 1831, nekoliko kesno torej, izjemoma kar naravnost pred dvorno policijo na Dunaj v cenzuro.² A je li Prešeren preli to pesem v »romanzo po fhpanfki fhghi s' afonanzami«, predelal torej prejšnjo prvotno obliko njeno po drugem in drugačnem oblikotvornem zakónu — li leta 1831 ali morda že celó leta 1830? O tem nimamo podatka dodanes; da gotovo ne kesneje kot leta 1831, o tem pričata rokopis in prvi tisek; toda se li pa dá iz nadaljnega kaj več o dobi postanka te prve španske oblike, edine z moškimi asonancami v Prešernovi umetnosti, — vsaj sklepati ali domnevati?

Zhbeliza III. je prinesla koj naslednjega leta 1832, dotiskana v 600 izvodih dné 12. aprila, spet le eno samo »romanco« Prešernovo po španskem načelu: »Rosamundo«. A vemo pa, da je imela v rokopisu dve, poleg »Rosamunde« namreč še »Dohtarja«: — ker piše (brez dneva sicer, a dognano da zadnji teden m. marca l. 1832) Prešeren iz Celovca³ Čopu v Ljubljano o Zhbelizi III.: »— Daß ihr die Romanze od Dohtarja unterdrückt habet, ist mir recht, denn es schickt sich doch nicht für einen Poeten von meinen Jahren so kindisches Zeug den Leuten aufzutischen.«⁴ Že iz teh besedi Prešernovih se dá sklepati, da ga ni črtala cenzura, ampak »ihr«: urednik Kastelic — po iniciativi Čopovi; in sicer sta ga vzela ali že pred cenzuro iz rokopisa,⁵ ali pa ga najbrže šele potem neposredno pred tiskom črtala v rokopisu Zhbelize III., ki je o njej pisal Čop že dne 13. januarja 1832 Šafariku v Prago: da je že precej dolgo, kar so jo izročili cenzuri, ki pa vloge še ni rešila.⁶

¹ Gl.: Zbornik Matice Slovenske V./1903., str. 125.

² Kastelčeva prošnja za I. bukvice Kranjske Zhbelize — ljubljanskemu guberniju: z dné 8. I. 1830 (ni ohranjena, ampak le njen datum); Kastelčeva prošnja za II. bukvice — pa kar na Dunaj pred dvorno policijo: 10. III. 1831. Rešitev prve na Dunaju: 11. febr. 1830; a druge: 2. aprila 1831. — Dotiskana je bila Zhbeliza I. pri Blasniku v 600 izvodih: 30./IV. 1830; a Zhbeliza II., tudi v 600 izvodih: 31./V. 1831.

³ Gl. o tem: Časopis za zgodovino in narodopisje. III. (str. 157/8.) V Mariboru 1906.

⁴ Objavil Fr. Levec: Lj. Zvon 1888, 691.

⁵ Kakor sonet »de formulario«: sonet zoper Kopitarja »Apel in zhévljar«, in pa nekaj »Serfhenov«. (Prim.: Preš. Čopu 13./II. in 7./III. 1832. [Lj. Zv. 1888/570 & 572]; ter: Preš. Čelakovskemu 14./III. 1833. [Zbornik Mat. Slov. VI./180].)

⁶ Zbornik Matice Slovenske I./120: »...Krajinfka Zhbelize, von der das 3te Bdchen schon vor längerer Zeit der Censur vorgelegt, aber noch nicht erledigt worden ist.«

Poslednji Čopov podatek o rokopisu Zhbelize III. nam je tu zelo važen; tako važen, da naj ga podpre in še поблиže dopolni listina, ki priča še поблиže kakor Čopovo pismo, da je moral Prešeren tistoletne prispevke za Zhbelizo imeti dogotovljene ter jih izročiti Kastelcu kot njenemu uredniku že zelo zgodaj: pač najkasneje že koncem oktobra ali začetkom novembra l. 1831, — ker je Kastelic lastnoročno dovršil rokopis Zhbelize III. v dveh (pomisli: v dveh!) izvodih popolnoma že do božiča l. 1831 ter ga predložil, v dveh prepisih, pri ljubljanskem guberniju takoj prvi dan po božičnih praznikih cenzuri, na sv. Janeza Evangelista dan dné 27. decembra 1831 — z naslednjo, poprejšnji dan na sv. Štefana praznik pisano prošnjo svojo:

Hochlöbliches k. k. Gubernium!

Da der gehorsamst Gefertigte das III. Heft der krainischen Zeitschrift, unter dem Titel: »Krajnka Zhbeliza« bereits gesammelt hat und ehestens der Presse zu übergeben wünscht; legt er solches sub I et II mit der gehorsamsten Bitte vor:

Das hochlöbliche k. k. Gubernium geruhe das Imprimatur zu ertheilen und ihn dessen unter Rückbug eines Pare zu verständigen.

Laibach am 26. 10^{ber} 1832.

Mich. Kafteliz Herausgeber
und Verleger der Krajnka Zhbeliza.

A da je letnica 1832 le Kastelčeva pisna napaka namestu 1831, priča nam takoj na hrbtu te prošnje zapisani prvi ukrep ljubljanskega gubernija z dne 14. januarja neposredno naslednjega leta, — za en sam torej dan kasnejši ukrep od gorenjega Čopovega pisma z dné 13. januarja Safařiku:

Wird dem Herrn Lyzeal Bibliothekär, Mathias Zhóp zur gutächtlichen Aeußerung zugemittelt, ob gegen die Ertheilung der Druckbewilligung irgend ein Bedenken obwalte. Vom kk illy Gubernium. Laibach am 14 Jänner 832

Kreizberg m. p.

Nad ta ukrep je pripisal na samo Kastelčevo prošnjo Čop svojeročno opombo: »erh.[alten] am 3. Febr. 1832.«, ter odgovoril:

Hochlöbliches k. k. Gubernium!

In Folge hohen Gubernial-Indorsates vom 14. v. M. Z. 29.048, erh. den. 3. d. M. zeigt der gehorsamst Gefertigte an, daß er in dem hier rückgeschlossenen dritten Hefte der vom M. Kafteliz herausgegebenen Zeitschrift »Krajnka Zhbeliza« nichts gefunden hat, wobey nach Maßgabe der bereits gedruckten zwey Hefte derselben hinsichtlich der Ertheilung der Druckbewilligung ein Bedenken obwalten könnte.

Laibach am 8. Februar 1832.

Mathias Zhóp
Lyzealbibliothekar.

S tem je bila cenzura tistega letnika Zhbelize pravzaprav opravljena. Gubernij je v svoji seji z dné 26. II. dal naproseni »imprimatur«, ter odposlal 10. III.

1832 Kastelcu dotični odlok,¹ nakar je Prešeren tisti zadnji teden m. marca 1832, kakor priča navedeno pismo njegovo, imel svoje pesmi (na prvih dveh polah Zhbelize III.), brez »Dohtarja«, ki ga cenzurni akti nikjer ni z besedico ne omenijo, — v Celovcu že v korekturi; a slovensko slovstvo pa poldrugí mesec kasneje (12./IV. 1832) že vso Zhbelizo III. — dotiskano v javnosti svoji.

Kaj sledi za naše vprašanje, torej za datiranje tiste »španske dobe« v Prešernovi umetnosti, — iz teh novih podatkov?

Da sta Prešernovi romanci »Rosamunda« in pa »Dohtar« bili v rokopisu Zhbelize III. že vsaj dné 26. XII. 1831; da nista torej iz leta 1832, ki nam je prineslo Zhbelizo III. dotiskano, — ampak da sta morali nastati že leta 1831, in sicer najkasneje vsaj že do m. novembra, — kakor najbrže tudi ona tretja Prešernova »romanza po lhpanki l'hegi«, ki nam jo je še prineslo tudi isto leto 1832 (dasi ne v Zhbelizi III., ampak v uradnem ljubljanskem zabavniku »Illyrisches Blatt«): romanza »Od uzhenza«.

»Uzhenza« je prinesel natisnjena »Illyrisches Blatt« leta 1832 že v svoji 2. številki, — dné že 14./I.! Ta zgodnji datum priča že sam po sebi, da je moral Prešeren tudi to romanco (o hudi jezi študentovi na sveto pepelnično sredo jutraj) zložiti že vsaj, če prej ne, pod konec leta 1831, ter ne šele leta 1832! To sodbo pa nam podpira še posebej nadalje tisti dogodek, ki je izvilil Prešernu romanco iz predala — kar nagloma ter nepričakovano leta 1832 ravno za 2. številko imenovanega lista. V neposredno poprejšnji, torej v 1. številki novega leta, je bil tam za sv. tri kralje, dné 7./I. 1832, objavil namreč »Illyrisches Blatt« hudomušnega profesorja teologije drja. »Jakóna« Zupana slovenski prevod iz hrvaščine: prevod uvodne pesmi iz Ivaniševičeve zbirke »Kita cvetja rasniga«,² s podpisom: »Pokrajnzhil Pr.—n.«, kar pomeni: Pr[of. Supa]n, a bi tudi lahko: Pr[elher]n. Očitno, da je hotel tu Zupan také-le od strani stopiti na prste Prešernu, češ: tak je ta moj prevod, da bi bil lahko tvoj, ki pravijo, da si med pevci nedosegljivo prvi! In Prešeren? Razumel je seveda — ter mu to priznal, kar je dr. Zupan hotel, — le da z gotovo omejitvijo! Dal je namreč, tik pred odhodom svojim v Celovec, prav kakor da bi si kar v žep bil segel pónjo, za odgovor Zupanu in javnosti Prešeren v isti list svojo špansko romanco »Od uzhenza«, da jo je prinesel koj naslednjo soboto že neposredno naslednji »Illyr. Blatt« (No. 2. — 14./I. 1832), s podpisom *Dr. P.*, ter s posebno pripombo Prešernovo k temu podpisu; — s pripombo, ki je veljala

¹ Istega dné torej kot je Prešeren pisal v Celovcu Mihú Kastelcu v Ljubljano tisto slavno pismo o nameravani tragediji svoji; prva beseda njegova pa je v tistem pismu (10./III. 1832) vprašanje: »Was macht die Zhbeliza? Ist solche von der Censur bereits zurück, oder hat Dir vielleicht jemand eine Kabale gespielt?« (Lj. Zvon 1888/572).

² Ivaniševič Ivan (kanonik), Kita cvitja razlikoga. U Mletcih pri Marku Ginamu 1642 u 8^o, str. 334 s bakroreznom slikom pjesnika; II. izdanje tamo, pri Bart. Occhi 1703. 12^o, str. 152. (Kukuljević, Bibliografija hrvatska. I. U Zagrebu 1860; str. 54). — Izvirnika doslej žal še nisem mogel dobiti v roke.

(kakor vsa ta objava) seveda v prvi vrsti originalnemu nagajivcu drju. Zupanu, — češ: res je taka tvoja v zadnjem listu, da so zaradi nje došle meni čestitke; a kar je res moje, je vsaj tako-le kakor to, kar bereš (le primerjaj!) v tem listu! »Da dem Verfasser der gegenwärtigen Scherzromanze mehrere Lobsprüche wegen der im letzten illyr. Blatte vorkommenden trefflichen krainischen Uebersetzung eines dalmatinischen Gedichtes zu Theil geworden sind, solche ihm aber nicht gebühren, so findet er sich veranlaßt, die Leser dieses auf die Verschiedenheit der beiderseitigen Namensschiffen aufmerksam zu machen.« Naglasil je taktno Prešeren le različnost obeh podpisov: »die Verschiedenheit der beiderseitigen Namensschiffen«; a človeku se zdi Prešernova beseda, kakor da bi med vrstami zvenelo: »die Verschiedenheit der beiderseitigen — Leistungen und Namensschiffen«!¹

Vse to so sicer že več kot znane historijce, toda nam tu iznova potrebne podrobnosti v dokaz in po-

¹ Vsprejel je in ohranil nam Prešeren nekaj spomin na ta prevod Zupanov (ter hkratu torej na vso to epizodo svojo z Zupanom) tudi v svoji poeziji, ko je prevzel iz njega v svoj (po sedanjem) prvi, a prvotno drugi sonet v »Sonetih nesreče« znano figuro o kači goljufivi, — nekaj prepjev naslednjih dveh verzov Zupanovega prevoda: | O de bi nikolj ne bil ne pajk, ne kazha! | Spaki zvetje nar se llaji v' ltrup obrazha. | (Prešeren pa: Ne bla lpeljala, sappeljiva kazha! — Ne vedil bi, kakó le v' ltrup prebrázha... [Zhbeliza IV./6, 1833].) — Izplačal je sicer Prešeren iste gale leta (1832) drju. Zupanu še enkrat njegov poizkus tekmo vanja; s svojimi »Gazelami« namreč, ki so bile drju. Zupanu spet nekaj odgovor, češ: »Nà, poglej! takó-le se pa jaz merim s tvojim mojstrstvom!« Prinesel je bil »Illyr. Blatt« 27. VIII. 1831 (Nr. 35) Franz von Hermannsthalovo prigodnico »Dem Doctor und Professor Jacob Supan«, ki v njej slavi Zupanovo zagrizeno ljubezen do vsega, kar je domače: slovensko in slovansko! In že sredi oktobra je za odgovor objavil istotam Zupan svoj prevod Hermannsthalovih »XII gasel prijatlu«. (Illyr. Blatt 1831, Nr. 42: 15./X., Nr. 43: 22./X., Nr. 46: 12./XI.) In prav je sodil že M., le da se je nekoliko okorno izrazil, v svojem »Jezičniku« l. 1877 (XV., str. 47): »Po gazelah Hermannsthal-Zupanovih zložil je Prešern gazele svoje«; in nadalje XV. (str. 73) nekoliko jasneje: »V „Illyr. Bl.“ 1831 je J. Zupan prevel „XII Gazel Prijatlu“, ... in po njih pride na svetlo „VII Prešernovih“ ... najprej v prikladi k „Illyr. Bl.“ l. 1833, potem v Čbelici IV., str. 18—24, in naposled v Poezijah dr. Fr. Prešerna na str. 117—123.« Oponiranje Zupanovo Prešernu opazujemo v javnosti sicer že od Zhbelize II. (1831), torej od l. 1830: in sicer že od Prešernove »Nove pisarije« naprej; prinesla je (na str. 38) pa tudi Zupanovo zabavljico Prešernu: »Krajnez dolshèn hrovatenja«, ter izzvala za odgovor Prešernov duhoviti literarno-zabavljivi sonet »Ptujò-besedarjem«, ki prične z Zupanovimi besedami: »Ne bod' mo fhalobarde!« v Zhbelizi III. (str. 29), ter tri epigrame »Pušičarjem« (Prim. ZMS V./133), izmed katerih pa je Zhbeliza III. objavila (na str. 23) le enega. Tudi Prešernov izraz »Od bogmejov« (v »Ptujò-besedarjih«) brca Zupana, in sicer njegove »Gazele«, ki je njih prva beseda (v prvem verzú prve gazele): »Ti bóg-ma f h, de vezher sa té nellán je«, po vrhu še z opombo Zupanovo: »Bogmati, schwören«. (Illyr. Blatt 1831, Nr. 42, pg. 165.) — Sicer pa primerjaj: Marn, Jezičnik XV., 1877, str. 70—75: »Dr. Jaka Zupan in Dr. France Prešern«.

trdilo, da pač ni Prešeren šele tisti dan po Zupanovi burki (8. ali 9. ali recimo 10. januarja 1832) nalašč njemu za odgovor, tik pred odhodom svojim k izpitom v Celovec, zložil za »Illyrisches Blatt« tiste svoje španske oblike z asonancami; ampak da jo je takrat imel že doma v predalu, — pač že vsaj teden dni; kar pomeni, da torej že iz istega leta kakor »Rosamundo« in pa »Dohtarja«, — vse tri z ženskimi asonancami: vse tri že iz l. 1831.

Nastale so pač vse tri iz globljih notranjih vzrokov: iz gotovega in istega umetniškega programa; nobena ne kar takó-le vsled hipne hudo mušne nagajivosti kakega drja. Zupana, — ampak vse tri iz resnega, dolgotrajnejšega in enotnega študija: iz neke umetniške »dobe« v razvoju Prešernove umetnosti; iz neke faze, ki jej je bil namen, da udéjstvi v domači naši govorici problem španskih ženskih asonanc!

In bilo je eno leto: — leto 1831. — v Prešernovi umetnosti leto tega problema!

In se bo li ob tem ugotovljenem dejstvu morda še zdelo, češ da je neutemeljena domneva, če sklepamo, — da ni predaleč od teh treh z ženskimi nastala pa tudi še ona prva spesnitev Prešernova »po španski šegi«, edina z moškimi asonancami: spesnitev »Hzhere fvet«, ki je bila izšla l. 1831. samega v Zhbelizi II.! Ali bo torej narobe, če sodimo: da kakor one tri z ženskimi pa tudi ta z moškimi asonancami — nekako iz istega leta! Iz leta torej — 1831. Le da je bila ta romanca z moškimi asonancami izmed vseh nastala prva, kakor je prva izmed vseh štirih tudi izšla; nastala torej, nekaka prva »vaja«, kot uvod v »špansko epizodo« Prešernove umetnosti pred tistim dném 10. marca sicer, ko je šla Zhbeliza II. že v cenzuro, tam nekako v prvih mesecih l. 1831, — a komaj če že pod konec l. 1830; nastala vsekakor potemtakem pred onimi tremi, ki so jej s svojo žensko asonanco kot ena skupina záse med letom sledile, — vse l. 1831; tistega leta 1831, ki je bilo v Prešernovi poeziji (ne v umetnosti njegovi, ampak — loči! — v svetu vsebine) začetek nove dobe, takozvane »Julijine dobe«, — ker bilo leto »prve ljubezni«.

Iz kronoloških podatkov, iz oblike, in posebej še iz »tona« ter vsebine sklepam, da so tiste štiri španske forme Prešernove nastale najbrže v tej-le zaporednosti: Hčere svet kot prepesnitev, ... Učenec, ... Dohtar; a Rozamunda, ki mu je še v Celovcu rojila po glavi, kot vrh in sklep!¹ Vse štiri v enem letu, — vse štiri leta 1831.

In ob tem rezultatu, ob letnici 1831 namreč se nam je posebej zavedeti enega: priča nam je ta letnica, da ne seza torej doba vsaj španskih asonanc ne v Prešernovi umetnosti dalje kot do odhoda Prešernovega v Celovec, kamor je šel Prešeren nekako sredi meseca,

¹ Prim. Prešernov pripis z dné 20. februarja 1832 k pismu z dné 13. febr.; tam piše iz Celovca Čopu: »Sollte die Romanze od lepe Radolčanke noch nicht gedruckt seyn, so ersuche ich den Kaffeeiz alles auf Radolca bezüglichliche in Turjāčan und Turjāčanka, wie es ursprünglich war, umzuändern, weil die scansion Radölčan, Radölški viel härter als Turjāčan, Turjāški ist. Für diesen Fall würde ich Dich ersuchen genau nachzusehen, ob die Änderung consequent durchgeführt wurde. (Lj. Zvon 1888/571.)

najbrže tisti dan po 15. mes. januarja 1832.¹ In zavedeti se nam je ob letnici 1831 pa hkratu še, da prav takó pa tudi znana Čopova ocena Krajinke Zhbelize in Prešernovega dela, napisana in objavljena l. 1833, žal ne dalje, ampak le ravno še do konca dobe vse h a s o n a n c Prešernovih, dasi omenja Čop tam le dveh, — tistih dveh romanc seveda, ki sta bili izšli v Krajinški Zhbelizi: romanc »Hzhere Ivèt« in »Rosamunda«; ne pa »Dohtarja«, ki ga je bil iz Zhbelize III. iz neznanih nam (dasi domnevanih) vzrokov izpustil Čop, ter ne »Uzhenza«, ki ga ni Zhbeliza, ampak ga je bil objavil »Illyrisches Blatt«; torej tistih dveh ne, ki jih je prinesla pa vendarle takoj v naslednjem IV. letniku svojem ponatisnjeni tudi Zhbeliza, — in to pač s Čopovim odobravanjem!² Saj Čop je namreč

¹ Dneva odhoda ne vemo. Prvo (nam žal neohranjeno) pismo svoje je pisal Čop Prešernu v Celovec 30./I. 1832, a Prešeren Čopu za odgovor svoje prvo iz Celovca pa 5./II. 1832. (Prim.: Carniola 1918, str. 33; in: Lj. Zvon 1888, stran 568). Po ovinku pa nam je mogoče določiti, da že 19./I. ni bil Prešeren več v Ljubljani. V svojem prvem listu iz Celovca poroča namreč Prešeren Čopu: »Slomlhek läugnet hartnäckig der Winde des Illyr. Blattes zu seyn. Die Replik des »Aufmerksamen« habe ich gleich nach ihrer Erscheinung bei ihm (podčrtal jaz!) gelesen.« (Lj. Zvon 1888/566). Ta »replika« (iz Kranjskega, s podpisom »Slovenec«), odgovor članku s podpisom »Winde« (Illyr. Blatt, Nr. 53; 31./XII. 1831), je zagovor metelčice zoper danjčico; prinesel pa jo je graški uradni zabavnik »Der Aufmerksame«, ki je bil najprej 7./I. 1832 ponatisnil članek »Winde«-jev, v svojih dveh številkah 8. in 10. — dné 19. in 24./I. 1832! Če mora torej Prešeren poročati iz Celovca Čopu, da je to repliko bral, in sicer takoj po njeni objavi, sledi iz tega, da ga takrat, 19./I., ko je izšla, že ni več bilo v Ljubljani, ker bi sicer bil vsaj njen prvi del bral še tu in bi mu o tem torej ne bilo treba poročati Čopu; če pa celó dostavlja, da jo je bral pri Slomšku, sledi iz tega, da je bil Prešeren torej tiste dni neposredno po 19./I. 1832 (in morda že kake dni poprej) — torej dné 19./I. samega in najbrže še kak dan preje že v Celovcu, ker je takoj po objavi tiste replike bil že kakor doma pri (svojem nekdanjem ljublj. sošolcu) Slomšku ter sta bila ž njim že takó vsa v dnevnikih dogodkih naše literature in posebej v takratnih polemikah njenih!

² Dotiskana je bila Zhbeliza IV. šele 2. VII. 1834. — Kastelic jo je dal (prvič) v cenzuro 18. II. 1833; a 16. IV. 1833 je šel rokopis iz Ljubljane v cenzuro na Dunaj. (Prim. Prešernov soglasni podatek v pismu Čelakovskemu 29. IV. 1833; Lj. Zvon 1888/51); 26. IV. 1833: Kopitarjeva negativna cenzura; 2. V.: odlok prezidenta dunajske dvorne policije, da se rokopis vrni Kastelcu v predelavo; odlok ljublj. gubernija z dné 1. VI., oddan v ekspedit 11. VI. 1833. (Čop piše še 17. VI. 1833 Kopitarju: »Die 4te Zhbeliza ist Hrn. Kastelitz noch nicht zurückgekommen«; a v pripisu z dné 20. VI. 1833 pa že: »Die Zhbeliza wird so wie sie ist, noch einmahl so vorgelegt werden.« [Zbornik Mat. Slov. V./105 in 106.] Prejeli so torej Zhbelizo IV. in odlok tiste dni 17. do 20. VI. 1833.) — Kastelic je nató dal rokopis (drugič) v cenzuro šele 8. I. 1834; 12. IV. 1834 cenzurni odlok prezidenta dunajske dvorne policije (Sedlnitzkega), da sme Zhbeliza sedaj v tisek; 26. IV.: odlok ljublj. gubernija, ki dovoljuje natisek (»Imprimatur omiff. deletis 26 April 1834 — Spiegelfeld«). (Prim.: Zbornik Mat. Slov. V./132,

zeló visoko cenil to »špansko dobo« v Prešernovi umetnosti; takó visoko cenil, da je Prešerna radi te dobe njegove kot umetnika posebej odlikoval kot prvega med vsemi slovanskimi pesniki, ter odmeril, markantno na koncu, l. 1833 v svoji oceni Zhbelize tej dobi njegovi kar posebno poglavje, izredno povdarjeno poglavje, ki ga ni prezreti tu, ampak naravnost povzeti tam iz prvega tiska v ljubljanskem takratnem zabavniku »Illyrisches Blatt« (1833, Nr. 7, pg. 27/28), ker je nam dandanes ter tu na tem mestu pa še posebej več kot le samega uvaževanja vreden dokument:

»Unter allen uns bekannten slawischen Dichtern aber ist er der erste, der die spanische Assonanz (den durch ein ganzes Gedicht fortgehenden Reim der bloßen Vocale jedes zweiten Verses) versucht hat, und zwar die männliche auf o in der Romanze »Hzhere Ivèt« (Kr. Zhb. II, str. 28), die weibliche auf a—e in der »od Turjafhke Rosamunde« (Kr. Zhb. III. str. 9). In der Uebersetzung der Erstern hat Herr Čelakowsky die Assonanz nicht wieder gegeben, obwohl sie im Böhmischen eben so leicht seyn dürfte, wie in allen andern slawischen Mundarten und viel leichter als in der deutschen Sprache, gegen welche die slawischen hinsichtlich der Assonanz den Vortheil haben, daß sie auch in der letzten Sylbe der weiblich assonirenden Verse alle Vocale gebrauchen können, während die deutsche beinahe bloß auf das e beschränkt ist. Und doch haben die Deutschen nicht nur eine Menge spanischer Schauspiele und Romanzen in dieser Form übersetzt, sondern auch Eigenes in derselben gedichtet. Um so mehr finden wir es auffallend, daß sie im Slawischen bis nun niemand angewendet hat. Freilich gehört einige Angewöhnung dazu um den Wohl laut der Assonanz zu fühlen, (zumal im Deutschen, wo sie wegen der vorherrschenden Consonanten und der dumpfern Vocale weniger sonor ist,) welcher Wohl laut aber in Spanien, wo sie die eigentliche Form der Volklieder und Romanzen ist, und auch im Drama viel gebraucht wird, selbst dem unwissendsten Zuhörer nicht entgeht.

Daß Preschern die Assonanz &c. einstweilen nur als Uebung und Versuch betrachtet wissen will, braucht kaum bemerkt zu werden. Am wenigsten aber will er die krainischen Dichter auf diese südlichen Formen beschränken. Er selbst braucht andere, wo er sie zweckmäßig findet, z. B. in der nordischschauerlichen Ballade »Povodnji mosh« (Kr. Zhb. I. str. 40) eine bei nordischen Balladen häufige Versart, hier dem Stoffe (namentlich dem stürmischen Tanze, den auch die Stellung der Reime gut bezeichnet) eben so entsprechend, wie die assonierende Redondille dem Inhalte von »Turjafhka Rosamunda«, der mit den, in den spanisch-maurischen Romanzen besungenen Abentheuern Aehnlichkeit hat.*)

Z opombo še pod črto:

*) Ueber die italienischen und spanischen Versformen findet man in allen neuern deutschen Metriken, namentlich in denen von Dilschneider, Heyse, Grotefend &c. ausführliche Belehrung.«

kjer sem zmotno čital in ponatisnil [v izvornem rokopisu nejasno pisano] zadnjo številko letnice kot 3, ko stoji tam faktično 4! In: Časopis za zgod. in narodopisje III., Maribor 1906, str. 17 pod črto, kjer sem zagrešil stvarno zablodo vsled Prešernovega pisma ddo. 29. IV. 1833; — kar oboje s tem [žal, da le in šele sam sebi] popravljam.) Odlok ljublj. gubernija z dne 26. IV. 1834 je bil oddan v ekspedit, da ga prejmi Kastelic z dovoljenim rokopisom vred, — dné 2. V. 1834. (Prim. tu: Dr. Kidrič, Veda I./1911.)

Izpričuje nam ta listina pred vsem in posebej eno: »š o l o« v Prešernovi umetnosti! Res le malokje vidimo takó jasno kakor tukaj — iniciativo; impulz, ki je dal princip ter povzročil v Prešernovi umetnosti — neko gotovo ter vže vnaprej določeno obliko: povzročil epizodo španskih form; ta krepki povdarek češ da neke posebne zasluge Prešernove, ta naglas, da je Prešeren vsaj v enem prvak med vsemi slovanskimi pesniki prav zaradi tistih svojih španskih oblik, ko jim je gledé drugih le sovrstnik, — ta nam govori in priča, da je bil Čop, ki je kakor vemo kot romantik ves težil ter bil tudi Prešerna že za I. Zibelizo — pred letom 1830 torej — okrenil tja na jug v »priznani« romanski

svet oblik: povzročil zdaj l. 1831, kakor prej stance, sonete in tercine, pa tudi španske asonance, ki niso torej bile nič le slučajnega v Prešernovi umetnosti, ampak neka epizoda, dasi le enoletna, »einstweilen nur als Übung und Versuch«, pa vendarle — po zavestnem načelu! Čop je (hoté in vedé, zakaj!) Prešerna napotil, da se je lotil te oblike — po njegovem prvi med vsemi slovanskimi pesniki; posebej, da dokaže tudi tu posebno moč in sposobnost domačega slovenskega ter s tem sploh slovanskega jezika pred nemškim — za ta svet; in Prešeren je sledil (hoté in vedé, zakaj!) Čopovi besedi ter nam dal l. 1831. štiri spesnitve — hoté! — v španskih asonancah!

(Dalje prihodnjič.)

Beogradskim maturantom

o njih prvem posetu Slovenije v dnevih 19.—24. julija 1919.

Zajedno so bili pred petnajststo leti prišli Vaši in naši dedje v kraje današnje domovine. Ali stoprav danes, po petnajststo letih, je slovanski rod, bivajoč pod Triglavom, v dolinah Drave, Save in Soče, dočakal srečni dan prvega poseta bratov od Bosne, Drine in Morave.

Velezgodovinski dan! Srbska mladina, cvet bratskega nam rodú, od srcá pozdravljeni! Po petnajststo letih ločitve prvič pozdravljeni na svobodnih tleh, s pomočjo Vašega in sedaj našega kralja osvobojenih tleh! Ko Vam prožimo roke v pozdrav, so vse solzne naše oči od sreče, hvaležnosti, radosti. Pozdravljeni!

Prihajate k nam preko Zagreba, od bratov Hrvatov. Bije Vam na uho nekoliko drugačna govorica. Vendar, ali ne čutite namah, da je to isti jezik kakor Vaš? Ali ne pričajo usta, oči in srca, da smo res rodni bratje?

Neizmerno je bilo Vaše trpljenje, da ste priborili svobodo, sebi in nam; neizmerno pa je bilo tudi naše trpljenje, da smo ohranili — porinjeni najdalje na zapad med Nemce in Italijane — svoj jezik. »Močan si, o slovanski narod! Tisoč in petsto let krvaviš, izkrvavel nisi!« (Ivan Cankar.)

Tisoč in petsto let smo bili ločeni. Vendar nekoliko smo znali za Vas.

Vaš kraljevič Marko je živel tudi v naši narodni pesmi ko kralj Marko. — Ko si je zadnji celjski grof Ulrik II. (umrl l. 1456 v Beogradu), »vojvoda vseh Slovencev«, kakor se je baje nazival, iskal neveste, si je izbral Srbkinjo, Katarino, hčer despota Jurija Brankovića. Nad Celjem vidite razvalino slavnega gradu; ondí je nekđaj stolovala. — V 16. veku je Slovenec, luteran Primož Trubar, bivajoč v Urahu na Nemškem, tiskal novoverske knjige tudi za Srbe, v cirilici.

Novo življenje se je pričelo v 19. veku. Že Val Vodnik (u. 1819) je v svoji odi »Ilirija oživljena« zapel, da od Mure doli do Kotorá prebiva en narod, ilirski. — Njegov sodobnik, učeni jezikoslovec Jernej Kopitar — ime Vam je znano —, je bil navdušen za srbsko narodno pesem; bil je duševni otec Vašemu velikemu Vuku Štefanoviću Karadžiću in s tem tudi

duševni otec novosrbskega pravopisa. Na našem groblju v Ljubljani bodete stali pred njegovim grobom. —

Lahko rečemo: kar imamo Slovenci velikih mož, pesnikov, piscev, učenjakov, umetnikov, dalekovidnih politikov, vsi so hrepeneli po ujedinjenju Ljubljane z Zagrebom in Beogradom. Čujte — mesto vseh drugih — kakó poje naš Fran Levstik (1831—1887) v pesmi »Umirajoči pevec«:

Prórok odgrneme vidim usóde:

»V Kosovem ravnem je sveti oltar,
zidan na grob, kjer za naše naróde
Miloš daróval krvavi je dar.

K nebu visocemu kvišku poganja
zemlji iz groba košato drevó,
čvrste mladike široko razslanja,
krepko dvíguje ponosno glavó.

Z dreva šumijo pogubni vetrovi,
zibljejo zemljo na štiri strani,
groma trepečejo skalni gradovi,
prah so mejniki, več trinogov ni!

Vnel se mogočen je pevec v naródi,
gosli obešene z vrbe je vzel;
himne prepeva o sveti svobodi,
strune vesele je nanje napel.«

(Zbrani spisi, I, str. 186.)

Kar je Levstik samo prorokoval: da nam s Kosovega polja zasine sveta svoboda, to srečni vnuki doživljamo. Zato je vesela naša himna, vesele so naše strune: veseli prepevamo Lepo našo domovino, Naprej, zastava Slave! in Bože pravde, kateri zadnji je obé uglasbil isti umetnik, bivši kapelnik v Beogradu, Slovenec Davorin Jenko, čigar rojstni kraj bodete videli, vozeč se mimo Kranja.

Dobrodošli nam, mili bratje, sinovi junakov s Kosovega ravnega! Tisoč in petsto let smo bili razdruženi, a odslej, ako Bog da, — nikdar več!

Uredništvo.

Študija II.

Dr. Avgust Žigon.

(Dalje.)

2.

A da so Prešernu pa tudi naslednjega leta 1832 navzlic pripravam za resni stanovski izpit rojili še nadalje, tam v Celovcu, »španski problemi« po mislih, ter da so se mu razvili in zasukali celó v novo smer, priča nam veledragoceno vprašanje Prešernovo v pismu njegovem, ki ga je pisal Čopu dné 7. marca 1832 iz Celovca v Ljubljano:

»Schreibe mir welches *metrum* einer krainischen romantischen Tragedie am meisten conveniren würde: ob 4füßige *Trohaeen* oder 5 vel 6füßige *Jamben*, und sollte man die erste Vergattung reimen, [wenn ja in welcher Ordnung]¹ oder assoniren, oder ungereimt lassen, dann ob die 5 und 6füßigen *Jamben* zu reimen wären, und ob sie eine fixe *Caesur* haben müßten. Lebe wohl und grüße *Castellionem*.«²

Drobno nam okence — to vprašanje — v življenje Prešernovega duhá, v delavnico Prešerna-umetnika! A kakor je drobno, odpira našemu pogledu dalekosežno perspektivo.

Vsebina Prešernovega vprašanja — so neki gotovi problemi forme. Dozorela je bila Prešernu tam v njegovi celovški samotnosti neka nova (nam žal povsem neznana) snov, ki jo je nameraval izoblikovati, morda ponekoliko vsled vpliva celovškega gledišča,³ — v obliki tragedije:

»Einen Plan zu einer krainischen Tragödie hätte ich fertig. Der Stoff wird reich an Handlung und Verwicklungen seyn, ohne daß solche durch einen Intriganten herbeigeführt würden, jedoch dürfte er zu wenig tragisch befunden werden. Liebe wird das Hauptthema seyn. *Reminiscenzen* an Tragödien, oder auch Erzählungen werden schwerlich zu finden seyn. Sobald ich mit der Prüfung fertig bin, will ich zur Ausarbeitung schreiten. Lebe wohl und grüße den Bibliothekar.«⁴

Takó — Prešeren Kastelcu, dné 10. III. 1832, tri dni kesneje kakor Čopu. A preden se je lotil svoje za tragedijo, in sicer za romantiško tragedijo izmišljene snovi, ki jej je že izdelal načrt ter jo nameraval izoblikovati v verzih, je prišel poet v svojem pretehtavanju, kak verz naj si izbere, — k Čopu po umetniški svet! »Welches *metrum*?« — je bilo njegovo vprašanje!⁵

¹ Prešeren je oklenjene besede v svojem pismu spet črtal.

² Po izvorniku Prešernovem v arhivu ljubljanskega muzeja. Kar je tiskano v latinici, je v izvorniku pisano z gotico; poševni tisk pomeni v originalu z latinico pisane besede. (Levčevo objavo prim. v Lj. Zvonu 1888, str. 572).

³ O svojem obiskovanju celovškega gledišča poroča Prešeren sam Čopu v svojem pismu z dné 13. II. 1832. (Levec, Lj. Zvon 1888, str. 570/71).

⁴ Po izvorniku v arhivu ljubljanskega muzeja. (Objava: Fr. Levec, Lj. Zvon 1888, str. 573.)

⁵ Zanimivo ter naravnost značilno je, da piše Prešeren Kastelcu le o snovi, a Čopu pa le o umetniškem

Prešeren je torej — dozoreli snóvi i s k a l verza. Prevdarjal je, kakor sledi iz njegovega pisma, kateri in kakšen bi jej bil primeren. Nam je ta fakt zeló poučen; črno na belem imamo tu pred sabo enkrat iz lastnih Prešernovih ust zeló važen moment iz umetniške prakse Prešernove! In o verzu, ki si ga je nameraval izbrati, je prevdarjal nadalje do najstrožjih podrobnosti, — kakšne kvalitete neki ima: posebej kakšne in v kateri zaporednosti dotični verz svoje rime, ter li morda káko stalno, zakonito utrjeno cezuro.

Nameraval pa je Prešeren v pričujočem slučaju — »romantiško« tragedijo v slovenski besedi. Označil je s tem Čopu — svoj umetniški problem.¹ Da je Prešernu tiste dni dozorela, dozdevno nenadoma, takó velika snov, — dejanja in zapletljajev bogata (kakor »Rozamunda«), in ljubezen v njej glavni téma (kakor v »Rozamundi«)! — — zdi se mi faktično le organska razrast, le organsko stopnjevanje poslednje večje ustvaritve Prešernove: njegove »Rozamunde«, ki se Prešeren še v Celovcu ni mogel lóčiti od nje, ampak jo je še vedno prevdarjal v svojih mislih ter poslal o njej v neposredno poprejšnjem pisanju svojem 20. II. 1832 Čopu še zeló zanimiv, češ da le blagoglasnosti se tičóči popravek, rekši: »Turjaška« bodi, ne — »Radolška« moja prevzetna Rozamunda!² In kdo ve, ni li bila snov (»fabula«) tudi za »romantiško« tragedijo — iz sorodnega svetá: po znani tendenci romantike — iz domače zgodovine?³

problemu; Kastelcu nič o formi, Čopu nič o snovi, — ampak temu le o vprašanih obliki! Ali nam ni Prešeren s tem označil oba moža po njunem obzorju ter njuno razmerje do umetnosti? — Zanimivo pa je tudi, da se Prešeren izraža 7. III. 1832 z nemško terminologijo; da so mu namreč verzi kakor Nemcem — »füßig«, ko pa Čopu kakor Romanom »syblig«! Čopu imajo romanski verzi — le zloge, in le germanski — stopice!

¹ »Romantische Trag(o)edie« je zeló važen pristavek v Prešernovem pismu. »Krainische Tragödie« — določa le obliko in pa tvarino: kot tvarino nameravane umetnine — slovenski jezik kot obliko njeno — obliko tragedije; »krainische romantische Tragödie« pa označa poleg tvarine (»krainische«) — že neki prav določen tip tiste oblike, ki jej pravimo »tragedija«: notranjo obliko (sestavo) in pa vnanjo obliko (verz) po načinu, vzorcu, duhu in zistemu, recimo »slogu« (izrecno da) neke gotove in določene literarne struje: tiste dni moderne in veljavne — romantike!

² Lj. Zvon 1888/571, ter tu sprej opomba 1.) na str. 159.

³ Opozorim naj tu, da ni zamenjavati te nameravane tragedije iz l. 1832 z nameravano novelo Prešernovo »Mehnik« iz l. 1836, ki govori o njej tudi Levec v »Zvonu« l. 1879, na str. 67: »hotel jo je kerstiti ‚Nuna‘ ali ‚Minih‘.« Odkod je imel Levec ta svoj podatek, nam žal ni povedal. Ali morda iz »Novic«? Tam je bil Bleiweis dné 5. junija 1861 (str. 186) natisnil radovedno vprašanje Antona Kosca-Cestnikovega (na koncu njegovega dopisa »Iz Hervaške

Vendar ne snov, ampak forma je vsebina vprašanja, ki ga je poslal Prešeren Čopu dne 7. III. 1832 v pismu, ker ni mogel — kakor bi to v Ljubljani! — ž njim osebno do Čopa, mojstra svojega. Bil je poet v zágati tam v Celovcu, da se ni mogel odločiti sam: naj bi li za nameravano »romantiško« umetnino-tragedijo volil — **španski** národní verz [»4-füßige Tro(c)haeen«: | — — — — — |], — verz osmerek, ki je bil dotlej (navaja ga v svojem vprašanju Prešeren Čopu na prvem mestu!) izoblikoval v njegovi obliki že štiri romance »po španski fhegi s' afonanzami«, poslednjo izmed njih svojo »Turjalhko Rosamundo«; ali pa naj bi li izbral **germanski** verz [»5-füßige Jamben«: | — — — — — |], — slavni »jambski deseterec« torej, znani verz nemške dramatike, Shakespearjev verz, ki ga Prešeren dotlej še ni uporabil v svoji umetnosti, a tudi kesneje le izjemoma, prvič v 2. gazeli ravno l. 1832 po svoji vrnitvi iz Celovca spet v Ljubljano; in slednjič naj li morda uvede v slovensko slovstvo — **francoski** verz [»vel 6-füßige Jamben«: | — — — — — |], »jambski dvanajsterec«, t. j. torej prosluli »klasični« francoski »aleksandrinec«, ki se ga je bilo oprijelo nemško slovstvo (celó Goethe) in pa tudi poljska poezija (Mickiewicz), ter ga je bil tudi Prešeren

30. maja. C-v.) »Naj še dostavim današnjemu dopisu, kar mi je že dolgo na jeziku. V prijateljskem pismu, ktereга je pisal ranjki Stanko Vraz iz Gradca 14. februarja 1837 v Podčetrtek gosp. dr. Kočevarju, se nahaja to-le: »Moj pobratim pevec Prešern Te lepo pozdravlja. On zdaj piše novelo *M n i h a*.« Ali bi se ne moglo zvedeti, kam je prešla omenjena novela?« In dr. Bleiweisa je ne vem kaj zmotilo, da je dodal pod črto za odgovor: »Ko je naš Prešern v Kranji umrl, je spise njegove spravil tadanji, sedaj že tudi davnej mertvi [† 22. IV. 1850] tehan kranjski, gospod Dagarin. Na prošnjo našo, naj nam izroči zapuščino slavnega pesnika, nam je dal pešico listkov, med kterimi pa ni bilo nič drugega, kar že ni bilo natisnjeno, kakor tisti odlomek »Parizine«, ki smo ga že davnej natisniti dali, in pa poskušnje prevoda Anastazi Grünove kratke pesmice »Die Venetianer Trias«. Ali je bilo to vse, kar je Prešern zapustil, ne vemo. Dobili saj mi nismo nič drugega. Vred. [ništvo].« Ali te ne spominja to vprašanje Kosovo poročila Ernestine Jelovškove v njenih »Spominih na očeta« (str. 4), češ, rekel da je dr. Prešeren nekoč sam njeni materi, »da namerava spisati roman o dogodkih pri dr. Chrobothu.« Levec sicer omenja na o. m. nekega vira, češ: »da je Prešeren pisal daljšo povest, to je znano iz njega pisem do Čelakovskega.« Pisal je Prešeren o tem Čelakovskemu res, toda le v enem samem pismu z dne 22. VIII. 1836, ko mu je pošiljal svoj natisnjeni »Kerlt«: »Ich trage mich gegenwärtig mit einer Erzählung in dem Style der Zerrissenen herum.« (Lj. Zvon 1882/112). Vsled česar ga Čelakovsky še 4 leta kesneje vprašuje v svojem pismu z dne 3. VIII. 1840: »Was macht ferner die angedeutete Erzählung?« (Letopis Mat. Slov. 1875/162). — Imena povesti torej v teh pismih ni. Levec je moral imeti poleg teh še neki drugi vir za svoje ime; in označba: »Nuna« ali »Minih« priča, da najbrže neko ne prav trdno ustno izporočilo, ki mu je došlo bogvedi odkod. Ali je pa tisto Vrazovo pismo drju. Kočevarju z dne 14. II. 1837, ki ga navaja gori v »Novicah« Kos, morda še kje ohranjeno, — da dobimo iz njega vsaj avtentično besedilo Vrazovo! Kdor kaj vé, — ne bodi len ter prispevaj nam tu kaj iz svojega znanja.

sam dotlej ravno poprejšnje leto (1831) uporabil z žensko rimo (torej hiperkatalektično, na d število s 13 zlogi — kakor Mickiewicz v svojih sonetih itd.) — v Zhebelizi III. dvakrat, v dveh svojih »Serfhenih«: v prvem verzu epigrama »V Ljubljani je dihur« in pa v obeh verzih »Postscriptuma« (»Naj milli, kogar bi puhize té sadéle...«).¹ In če bi volil španski verz, ali naj ga v tragediji rima ali le asonira, ali pa naj ga pusti sploh brez vsakega rimanja, t. j. torej, da tudi brez asonance;² a če bi vsprejel germanski odnosno francoski jambski verz, naj ga li oblikuje z rímami, ter li s kakšno trdno, t. zv. »stalno« zarezo: z odmorom na gotovem, zakonito določenem mestu verza.

Vse to so sami problemi forme; in dozdevno nič drugega ne kot le to. Toda, imel je Prešeren ob teh problemih na tehtnici svojega duhá pravzaprav drugo, vse bolj dalekosežno vprašanje: tehtno vprašanje o naši slovenski dramatiki, naj jo li oslóni ob jug ali ob sever; naj li vsprejme romanski ali pa germanski princip; naj jej li pot odkáže za Calderonom ali recimo za Racinom, ali pa — kakor so jej Nemci — za Shakespearjem? Duh naše dramatike, ki nam jo je nameraval tu Prešeren započeti ter ustanoviti, je bil tu na tehtnici Prešernovi! Pa nič čudnega torej, da se je Prešeren zatekel, preden osodo naše dramatike odloči, k mojstru Čopu po kritiko in umetniški svet! Dokaz, kakó resno je bilo Prešernu njegovo pesniško in umetniško delo.

Bila je torej to velevažna faza v Prešernovi umetnosti, in s tem hkrati v vsem našem slovstvu, v naši slovstveni zgodovini. Prešeren je pretehtaval in vredarjal tiste dni tam koncem mes. februarja in začetkom m. marca l. 1832, tam v Celovcu sam záse, daleč od Čopa, tik pred izpiti, velik problem našega domačega slovstva, naše domače kulture. In le žal, da ni Prešeren problema vsaj načel; da bi nam bil dal le rudiment, le sled tragedije, odločil bi nam bil s tem tudi na tem polju nešteto problemov, ki so nam še dandanes — problemi! Kesneje nam je Levstik ob Jurčičevem »Tugomeru« odločil vprašanje takó, da je šel za Nemci, za Shakespearjem, za — severom! Prešernu pa je zaobrnila njegovo tu nameravano pot v drugo smer najbrže — »Julijina doba«; tista Julijina doba, ki se mu je bila ravno tik pred odhodom njegovim v Celovec pričela, l. 1831, kakor nam pričata »Dohtar« in pa »Prva ljubezen« v Zhebelizi III! Zasukala je »Julijina doba« Prešerna spet v subjektivno smer, ki je bil ob »Rozamundi« svoji (in v svojih »Sonetih nesreče«) že povsem na poti v objektivnost ter zató na poti preko epske smeri — v dramatiko!

Nič manj kot to perspektivo nam torej tja v takratno fazo Prešernovega razvoja in Prešernove umetnosti odpira zgoranje vprašanje Prešernovo! Toda, kaj je Prešernu odgovoril takrat Čop? Žal, odgovora Čopovega — ne poznamo, in ga najbrže (kakor vse kaže)

¹ Da bi Prešeren menil s svojo besedo »5 vel 6 füßige Jamben« ali prvič ali drugič morda italijanski »endecasillabo« z 11 zlogi, pač ni mogoče misliti. Tega italijanskega verza Prešeren v svojem zgornjem vprašanju sploh ne vzame v misel.

² Pripisal je bil tu Prešeren prvotno tudi vprašanje, kakó naj bi se vrstile rime, če izbere španski verz z rímami; pa je ta dostavek v pismu spet prečrtal. Zakaj?

ne bomo nikoli! Vemo le, da je Čop odgovoril Prešernu 13. III. 1832; in pri tem bomo najbrže tudi ob-
stali.¹ Toda, slučaj nam je pa med Čopovimi papirji v
zapuščini njegovi ohranil neko pisanje, nekak koncept
brez podpisa, brez dneva in letnice, a zadržno da pi-
sanje izpod Čopovega peresa: štiri strani rokopisa, ki
je zelo dragocen odlomek iz »učenosti« Čopove, frag-
ment njegove poetike, — tiste poetike, ki je bila šola
Prešernova; in ta fragment — kakor da je načrt od-
govora prvi točki Peršernovega vprašanja: točki o
španskem verzu! Zato naj ga podam tu vsega, kakor
leži pred mano, — posebej še, ker nam tu prispéva
nekaj Čopovega tudi o decimi.

Im spanischen Drama gewöhnlich vorkommende Versarten

I.) Nationale:

Redondilla (mayor) achtsylbig (im Deutschen trochaisch)
wird gebraucht:

1.^s) mit bloßer Assonanz (*asonancia*) d. h. so, daß
die geraden Verse (2r, 4r, 6r &c.) statt des voll-
kommen[en] Reimes nur die Vocale gleich haben,
und zwar bey männlichen Versen nur die der
letzten Sylbe, bey weiblichen die der zwey
letzten Sylben. Die ungeraden Verse (1r, 3r,
5r &c.) reimen aber gar nicht. Uibrigens geht diesel-
be Assonanz meistens durch eine ganze, oft auch
durch mehrere Scenen fort. So wird die *Redondilla*
besonders zu Erzählungen im Drama gebraucht,
u. heißt vorzugsweise *Romance*.

2.^{ens}) zu Quartillen (*quartillas, quartetas*). d. h. 4 Verse
mit folgender Reimstellung:

$\begin{array}{l} a \\ b \\ b \\ a. \end{array}$ NB ganze Scenen werden in dieser Versart
geschrieben —

3.^{ens}) zu Decimen (*Decimas, Espinelas*), d. i. 10 Verse
mit folgender Reimstellung:

$\begin{array}{l} a \\ b \\ b \\ a \\ a \\ c \\ c \\ d \\ d \\ c \end{array}$ NB. geht ebenfalls durch ganze
Scenen —

4.^{ens}) zu Glossen (*Glosas*) Die Glosse besteht gewöhn-
lich aus einer Quartille, die etwas Sinnrei-
ches als Thema enthält, und 4 Decimen, in
welchen dieses Thema paraphrasiert oder erklärt
wird. Jede Decime aber muß mit einem Verse der
vorangestellten Quartille ungezwungen schließen.

II. Italienische:

Der *Endecasilabo*, aus 11 Sylben bestehend, im Deu-
tschen jambisch u —
wird gebraucht

¹ Prim.: Carniola, IX., 1918, str. 33. — Poslej je pisal
Čop Prešernu v Celovec le še dvakrat: 20./24. III. (ekspe-
diral 27. III.), in pa 15. V. 1832, — če mu ni morda poleg
tega pisal še vmes kakega pisma iz Dunaja, kjer je bil Čop
tisto leto od 18. IV. do 4. V.!

1^s) zu Oktaven (*Octavas*) d. i. 8 Verse [nach] [in] der
bekannten Reimstellung:

$\begin{array}{l} a \\ b \\ a \\ b \\ a \\ b \\ c \\ c \end{array}$ NB. Gebraucht vorzüglich bey
prächtigen Schilderungen.

2) zu Terzinen (*tercetos*) d. i. 3 Verse in folgender
Reimstellung u. Verkettung

1te Terz. $\begin{array}{l} a \\ b \\ a \end{array}$
2te Terz. $\begin{array}{l} b \\ c \\ b \end{array}$
3te Terz. $\begin{array}{l} c \\ d \\ c \end{array}$
NB. Wird besonders in ern-
sten, feyerlichen Scenen
gebraucht.
&c. &c.

3.^{ens}) zu Sonetten. d. i. 14 Verse, meistens so gestellt —

$\begin{array}{l} a \\ b \\ b \\ a \\ a \\ b \\ b \\ a \\ c \\ d \\ e \\ c \\ d \\ e \end{array}$ NB Besonders gebraucht, um irgend einen
großen od. sinnreichen Gedanken in
einem schönen Bilde auszusprechen.
oder sonst beliebig gemischt.

4.) zu Sylven (*Silvas*). Dieß ist eine beliebige Mischung
eif- u. siebensylbiger (im Deutschen jambischer)
Verse. Auch die Reimstellung ist beliebig.

+ 5) zu Lyren (*Liras*). Sie bestehen aus 5 Versen fol-
gender Massen gestellt u. gereimt:

1r 7sylbig a
2r 11sylb. b
3r 7sylb. a
4r 7sylb. b
5r 11sylb. b

Außer diesen Versarten findet man in span. Dramen
manchmahl kürzere Verse u. nationale Liedchenformen. ||¹

Uiber die Assonanz spricht *Bourgoing* in seinem *Tableau
de l'Espagne moderne*:

Un étranger pourroit assister pendant dix ans au
spectacle espagnol sans se douter de l'existence de ces
assonantes et de l'asservissement qui en résulte. Et après
avoir été mis sur la voie de les reconnoître, il a encore
beaucoup de peine à en retrouver la trace, lorsqu'il les
entend debiter sur la scene; mais ce qui lui est si difficile
de saisir n'échappe pas un instant à un espagnol, quel-
qu'illettré qu'il soit. Dès le second vers d'une longue tirade
d'assonantes, celui-ci a découvert qu'elle est la suite
de voyelles finales dont le règne commence, il attend aux
endroits marqués leur retour périodique, et un acteur ne
tromperait pas impunément son attente; rare facilité, qui
tient à l'organisation délicate des peuples du midi &c.²

¹ Tu konča tretja stran rokopisa. Očitno da nekoliko
kesnejši pripis Čopov pa je francoski citat, ki se sledi na
zadnji (četrty) strani pole: citat iz knjige, ki je v sodnjiskem
zapisniku Čopove biblioteke z dné 19. VIII. 1835 — ni. Imeti
je moral Čop torej to delo izposojeno najbrže iz kake
knjižnice, in sicer najbrže iz lvovske vseučiliške.

² Do konca odstavka slove ta citat, ki ga je meni mo-
goče navesti le po 3. izdaji (*Tableau de l'Espagne moderne*,
Par J. F. Bourgoing. A Paris 1803) iz vseučiliške knjižnice
dunajske [I 226074, v treh zvezkih]; Čopov citat imamo tu

In deutschen Versen ist die Assonanz wegen der dumpfen Vocale, besonders wegen des beständigen, unangenehmen *e* freylich nicht leicht bemerkbar, bis man auf sie aufmerksam gemacht wird. Im Polnischen aber müßte sie sich viel besser ausnehmen.

Odlomek le, kakor še toliko Čopovega; žal pa, da jih ni še dosti enakih! Za podstavo je svoji razdelitvi vzel Čop v tem odlomku — *verz*, odnosno dva verza: nacionalni španski verz »trohejski osmerek«, in pa tuji italijanski verz »jambski enajsterec« (endecasillabo). Ali ne loči ravno takó tudi Prešeren v zgornjem svojem vprašanju verza po trohejskem in pa po jambsem ritmu?

Trohejski osmerek da uporablja španska poezija — z *asonanco* v romancah, ter — z *rimo* v kvartiljah, decimah in glosah.

Jambski enajsterec pa rabi — v (italijanskih) oktavah, tercinah, sonetih in (pomešanega z jambskim sedmecerem) v »lirah«.

S tem Čopov odlomek konča. Le še prehod v drugi del imamo tam prav na koncu: omenjajoč krajše verze in pa nacionalne, pristno domače forme španske, ki nastopajo v »pesmicah«. Zdi se, da je nameraval Čop tu naštetih tudi še te, a prenehal sredi namere. Le na zadnji četrti strani, ki mu je ostala še vsa prazna, je dodal — (najbrže nekoliko kesneje) — k I. poglavju svojega koncepta, in sicer k točki 1., citat o španski asonanci iz XIII. poglavja Bourgoingove knjige, ki pa ni v njej nobenega govorjenja o drugih španskih pesniških oblikah, ampak le o tej sami kot neki izredni posebnosti španske literature.

Poglavje XIII. navedene knjige opisuje špansko gledišče, razpravlja o španski drami in komediji, ter preide ob teh tako-le k španski asonanci:

»Pesniške oblike so pri Španijolcih posebno raznolike. Njihov jezik, zelo gibek za inverzije (premembe besednega reda), zmore vse vrste verzov, ki so lastni modernim jezikom; enega pa imajo, ki mislim da je le njihova svojina. Njihove res rimane verze je izlahka razločiti z očesom in z ušesom, in ti se imenujejo *sozvočni* (*konsonantni*). Tist pa, ki jim pravijo *asonantni* (*prizvočni*), bi mu bili težko da ne nezaznatni, kogar ne bi z besedo opozorili nanje; in v teh verzih so pisani njihovi stari in moderni proizvodi za gledišče skorajda od konca do kraja.

Pričenjajo se [ti proizvodi za glediško uprizorjanje] po navadi s kolono (z redjó) resničnih verzov (*konsonantnih* = sozvočnikov), bodisi z zaporednimi rimami in z enakim številom stopic, bodisi s križema prepletenimi rimami ter z nenako mero. Po enem, po dveh prizorih, včasih že po par

v II. zvezku, na str. 372/73: »... des peuples midi, et à la grande habitude qu'acquièrent de la déclamation, les hommes les plus obscurs et les plus grossiers? Car ils jouent en Espagne un rôle principal au théâtre. Leur membre et leur assiduité sont même une des circonstances qui redent sa réforme difficile.

kratkih govorih pride vista *asonantnih*, ki sledé precej nasploh do konca, k večjemu da se na nekaterih mestih zopet prikažejo *konsonantni* za prav malo časa. Ti *asonantni* [verz] pa so včasih prav dolga red (veriga) ritmiranih stavkov, podvrženih določeni razsežnosti. Njih vsakteri je en sam verz záse; toda *asonantni* verz (prizvočnik) se povrača samo v vsakem drugem in zanj ni treba prave rime. Zadošča že, da sta po zadnja dva vokala v njih vsakterem ista. Vzglede bo to razlago pojasnil bolj umljivo. Vzajem poljubnih deset verzov iz nekega španskega proizvoda.

Ya, Leonor estamos solas,
Salgan por la boca afuera
Tantos cuidados del alma
Como me afligen y cercan;
Y antes que de mis pesares
Intente, amiga, dar cuenta,
Es bien que pondere aora
Con admiración discreta
Que siendo las dos amigas
Tanto, que enlaza y estrecha, etc.

Na prvi pogled kakor da v tej desetorici verzov ni rim. In res jih ni v prvem, tretjem, petem, sedmem in devetem, in jih tudi ne sme biti. Toda drugi, četrti, šesti, osmi in deseti so *asonantni* (prizvočni), ker ima vsak kot zadnja dva vokala *e* in *a*.

Tu je c¹ bi lahko zahajal deset let v špansko gledišče, ne da bi se zavedel eksistence teh asonantnih [verzov] in oblasti (sile), ki izhaja (poteka, izvira) iz njih. In ko ga je kdo na to napotil, da jih spozna, mu je še zelo težavno slediti jim, kadar jih sliši predavati na odru; a kar je njemu težava ujeti, ne uide ni za trenotek Špancu, če je še tako nepismen. Že pri drugem verzu kakega dolgega govora v asonantnih [verzih] si je razbral, kakšna je vsa red končnih vokalov, ki se zdaj prične njih vladarstvo; na prav določenem mestu pričakuje njih periodičnega povratka; in igravec mu ne bi (meni nič tebi nič) brez kazni ukanil tega njegovega pričakovanja; redka gibkost (dovzetnost), ki izvira iz tenkočutne kakóvosti južnih narodov [in pa iz velike privajenosti, ki jo pridobé iz deklamacije najbolj preprosti in najbolj neizobraženi ljudje. Zakaj ti igrajo v Španiji poglavitno vlogo v gledišču. Njih številnost in stalnost je celó ena izmed okolnosti, ki otežujejo njega preustroj.«

Ta odstavek je torej bil Čopu na misli ob tistem francoskem dostavku na koncu gorenjega fragmenta njegovega. Nov prispevek nam je ta francoski vir o Čopovi poučenosti v tem vprašanju, in nova priča, kakó je Čop, velik poznavalec in čestilec Calderona, visoko cenil in proučeval blagoglasno špansko formo — že tu: že — v svoji lvovski dobi.

(Dalje prihodnjic.)

¹ Od te besede naprej prične gorenji Čopov citat — ter gré do besede »južnih narodov«. Tu pa speljem besedilo še dalje prav do konca dotičnega stavka, da presadim s tem celo poglavje v našo poetiko.